

Hrdinovia nášho mesta, o ktorých sa nehovorí AKO NA TO?

**Materiál pre učiteľov dejepisu, ktorý by chceli
prehlbovať kritické myslenie u žiakov a využívať pri
tom prácu s pamätníkom
(oral history)**

Zostavila: Ľubica Tomková, ZŠ Spojová 14, Banská Bystrica

ODBORNÝ GARANT

DONORI

MEDIÁLNY
PARTNER

Začalo sa to príbehom môjho starého otca. Ako mladý dvadsaťročný chlapec sa dostal do koncentračného tábora v Nemecku. Prežil. Domov sa vrátil štyridsaťšesťkilový, tri mesiace po skončení vojny. Jeho rodina už neverila. Pozviechal sa, oženil sa a žil krásny plnohodnotný život. Zomrel vo veku 93 rokov. Vždy však, keď začal hovoriť o vojne, plakal...

Myslím, že práve o takýchto ľuďoch a ich osudoch by sme mali hovoriť. A preto som sa na to dala. Uvedomila som si, že práve mladí ľudia by prostredníctvom príbehov mohli začať spoznávať históriu, históriu svojej rodiny či mesta. Tak sa zrodil projekt *Hrdinovia nášho mesta, o ktorých sa nehovorí*.

Cieľom môjho projektu bolo prebudiť v štrnásť-pätnásťročných mladých ľuďoch záujem o spoločnú, a teda aj o ich históriu prostredníctvom spoznania príbehov ľudí, ktorí žijú v našom okolí.

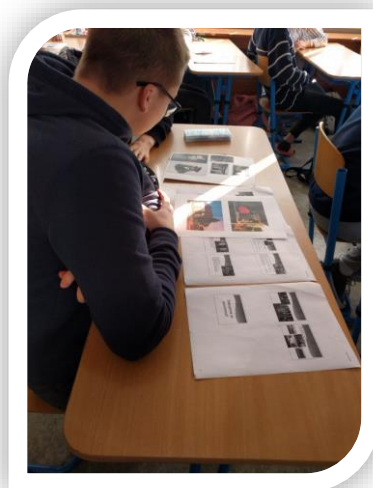
Žiaci 9. C našej základnej školy sa prostredníctvom projektu *Hrdinovia nášho mesta, o ktorých sa nehovorí* zoznámili s osobnosťami, ktoré „na vlastnej koži“ prežili zásadné udalosti 20. storočia. Spoznali reálnych pamätníkov a ich skutočné životné príbehy. Žiaci ich potom spracovali, vyhodnotili historické udalosti a v záverečnej fáze aj sprostredkovali mladším spolužiakom prostredníctvom rovesníckeho učenia. Takto sa z nich v priebehu jedného školského roka stali amatérski novinári, historici, kriticky hodnotiaci mladí ľudia a učitelia zároveň.

To, čo zistili a sprostredkovali, bude slúžiť mladším žiakom ako štartovacia čiara pri ich projektoch a poznávaní regionálnej histórie formou oral history a kritického myslenia.

Projekt bol zameraný na žiakov 9. ročníka ZŠ

Postupovali sme v troch fázach

- 1. novinárska** – žiaci sa venujú aktivitám podporujúcim kritické myslenie, pracujú s videami preživších, učia sa, ako vytvoriť dobrý rozhovor, ako klásť otázky, ako ich zaznamenávať. Tvorili články, rozhovory, videá, audiozáznamy,...
- 2. historická** – žiaci už majú natočený, spracovaný materiál o osobnosti, ktorej osud spracovávajú. V tejto fáze sa venujú štúdiu historických dokumentov, materiálov približujúcich dané obdobie, ktoré osobnosť vo svojich výpovediach spomína. Táto fáza je vhodná na štúdium odbornej literatúry, sledovanie dokumentárnych filmov a podobne, aby žiaci čo najlepšie spoznali obdobie, v ktorom žila ich osobnosť.
- 3. učiteľská** – žiaci spracujú získaný materiál do podoby, ktorá je atraktívna pre žiakov 5. ročníka. Pripravili si rôzne hry, aktivity v skupinách, pátracie aktivity, kvízy a úlohy. Vďaka spoločným brainstormigom v triede sa vzájomne inšpirujú a dávajú návrhy na interaktívne aktivity pre mladších žiakov. Deviataci si pripravili podporné materiály – prezentácie, plagáty, artefakty, dokumenty, fotografie,..., s ktorými piatáci budú pracovať.

1. Novinárska fáza (september – november)

- práca žiakov sa zameriava na aktivity podporujúce kritické myslenie, oral history, tvorbu otázok do rozhovorov a realizáciu rozhovorov s pamätníkmi

Aktivity:

- workshop o kritickom myslení (s Ondrejom Gažovičom),
- práca s článkami a dokumentami – dôveryhodnosť zdrojov
- ako urobiť dobrý rozhovor, tvoríme otázky
- ako rozhovor zaznamenať – video, audio, novinový článok

Príklad jednej vyučovacej hodiny:

Rôzne pohľady na jednu historickú udalosť (aktivita zameraná na kritické myslenie a zisťovanie autora a účelu článku)

Forma: skupinová práca + diskusia

Celkový čas: 45 minút

Ročník: 9. ročník

Pomôcky: písacie potreby

Načasovanie: aktivitu sme zaradili po téme Osudné výstrely zo Sarajeva

Zadanie: **Píše sa rok 1914 a práve vypukla 1. svetová vojna. Ste pronárodne zmýšľajúci novinári pracujúci vo svojich národných novinách a vašou úlohou je napísať krátky článok o situácii, ktorá momentálne prebieha z pohľadu daného štátu.**

Zadelenie do skupín a zadanie úloh – 5 minút

Skupina 1: ste nemeckí novinári

Skupina 2: ste francúzski novinári

Skupina 3: ste ruskí novinári

Skupina 4: ste rakúski novinári

Skupina 5: ste nezávislí novinári, ktorí len konštatujú fakty a neprikláňajú sa na žiadnu stranu

1. fáza: Päť skupín pracuje na svojom zadaní cca 15 minút. Pri práci môžu využívať svoje dovtedajšie poznatky o situácii vo svete na konci 19. storočia a na začiatku 20. storočia, môžu používať učebnicu, zošit.

2. fáza: žiaci odprezentujú svoje články. Jeden člen z každého tímu číta článok svojej skupiny.
– 7 - 10 minút

3. fáza: diskusia o tom, čo ovplyvnilo obsah jednotlivých článkov. Hľadanie paralely so súčasnosťou. Žiaci sa vyjadrujú k obsahu, k forme. – 15 minút

Cieľ aktivity: kritické premýšľanie nad tým, čo čítame. Kto je autorom. Aký bol zámer/motív k napísaniu tohto článku. Komu článok adresoval?

Prínosy: žiaci sa naučia hodnotiť, kriticky pristupovať k informáciám, argumentovať

Pri skupinovej práci sa učia spolupráci, zadeľovaniu si úloh, aktívnemu počúvaniu, identifikácii vlastných postojov k danej situácii.

Čo nám pomáhalo?

- Ako viesť rozhovor s pamätníkom? - <https://vypravej.pametnaroda.cz/8-9-trida/priprava-na-rozhovor-s-pametnikom/>
Manuál ako sa čo najlepšie pripraviť na rozhovor s pamätníkom

- Pamäť národa <https://www.pametnaroda.cz/cs/archive>

ODBOBNÝ PARTNER

ODBOBNÝ

MEDIÁLNY
PARTNER

Príbehy pamätníkov z rôznych období 20. storočia

- Príbehy našich susedu - <https://www.pribehynasichsousedu.cz/prezentace/>
Aktivita pre školy a školské skupiny zameraná na spoznanie príbehov ľudí v okolí bydliska detí – rozhovory, spracovanie ich životného príbehu
- Post bellum - <https://www.postbellum.sk/>
Veľké množstvo príbehov pamätníkov zaznamenaných vo video ukážkach
- Ústav pro studium totalitních režimů - <https://www.ustrcr.cz/>
Veľké množstvo príbehov pamätníkov zaznamenaných vo video ukážkach a v článkoch
- Dějiny v 21. století - <http://www.dejepis21.cz/dejepis-v-21-stoleti>
Veľké množstvo príbehov pamätníkov zaznamenaných vo video ukážkach
- Ústav pamäti národa - <https://www.upn.gov.sk/sk/projekt-oral-history-svedkovia-z-obdobia-neslobody/>
Veľké množstvo príbehov slovenských pamätníkov zaznamenaných vo video ukážkach
- Yad Vashem – vzdelávacie materiály - <https://www.yadvashem.org/education/other-languages/czech/educational-materials.html>
Námety na hodiny, videá, články z obdobia holokaustu
- Príbehy ľudí s hendikepom, národnostných menšín, chudobných,...
<https://www.onlinezivakniznica.sk/>
Oral history – príbehy ľudí v našom okolí. Môže slúžiť ako námet na formu rozhovoru.
- Príbehy, ktoré posúvajú - <https://www.storiesthatmove.org/sk/domov/>
Návrhy na hodiny vedúce ku kritickému mysleniu, k akceptácii a porozumeniu medzi ľuďmi, na hodnotový systém
- Človek v ohrození - <https://clovekvoohrozeni.sk/>
Osudy ľudí na hrane, v krízových zónach. Vhodné materiály na prácu s obrázkom, oral history. Zamerané na aktivity vedúce k životu bez predsudkov.

2. Historická fáza (november – január)

- práca žiakov sa zameriava na štúdium historických materiálov, textov, prácu s dokumentami, fotografiami, video ukážkami
- žiakom pri práci pomáhajú rôzne workshopy, besedy, semináre, výstavy, ktoré im umožňujú vniknúť hlbšie do problematiky daného historického obdobia

Aktivity:

- Samoštúdium historických materiálov, dobových dokumentov, odbornej literatúry
- Diskusie v triede na dané témy
- Workshopy a besedy

Príklad jedného vyučovacieho bloku

Ako sme pripravovali a realizovali besedu s pánom Bánasom - Slovákom, ktorý v roku 1948 utiekol cez Nemecko do Francúzska

Forma: skupinová práca + diskusia

Celkový čas: 45 minút + 90 minút

Ročník: 9. ročník

Pomôcky: písacie potreby, mobilný telefón, nahrávacie zariadenie, fotoaparát, historické materiály o roku 1948 (linky, knihy, články)

ODBORNÝ GARANT

DONORI

MEDIÁLNY PARTNER

Načasovanie: aktivitu sme zaradili po téme Pod Stalinovým tieňom

Zadanie:

1. Pripravte organizáciu besedy s pánom Bánasom

- a) z organizačného hľadiska – kedy, kde, pozvaní hostia, občerstvenie, kvety, uvítací výbor, ďakovací výbor, propagácia akcie, výstupy z besedy po akcii, podklady pre GDPR, ...
- b) z obsahového hľadiska – naštudovanie si materiálov o situácii v Československu po roku 1945, príprava otázok,...
- c) z personálneho hľadiska – fotograf, výtvarník, zapisovatelia, nahrávač – video, nahrávač audio, spracovanie fotoafráfií, videí a audionahrávok, prezentátor získaného materiálu...

2. Pripravte pár otázok, ktoré pomôžu rozbehnúť rozhovor s pamätníkom.

Otázky na prelomenie ľadov:

- Čo bol prelomový okamih Vášho života?
- Čo bola najkrajšia vec, ktorá vás v živote postretla?
- Na čo nikdy nezabudnete?
- Na koho v živote nezabudnete?
- Kto vám v živote najviac pomohol?
- Čo vám v živote dodávalo odvahu?
- Kedy ste mali v živote najväčší strach?
- Kedy ste sa v živote najviac nasmial?
- Chceli by ste vo svojom živote urobiť niečo inak?
- Čo by ste chceli odkázať dnešným mladým ľuďom?
- Aké je vaše najväčšie želanie?
- Kedy ste boli na seba najviac hrdý?

3. Diskutujte po besede, čo ste sa dozvedeli, čo vás najviac prekvapilo, čo vám beseda s pamätníkom dala, čo vás naučila,...

Ciel' aktivity: Naučiť žiakov pripraviť, zorganizovať akciu od A po Z, alebo od naplánovania si miest a času, cez zodpovedné osoby až po finálny výsledok a promo akcie.

Z hľadiska historického je príprava besedy zameraná na štúdium historických materiálov, pochopenie danej doby, vytvorenie vhodných otázok a spracovanie výstupov.

Prínosy: naučiť sa zorganizovať a organizačne zabezpečiť akciu, tímová práca, prerozdelenie si kompetencií a učenie sa k zodpovednosti, ...

Z historického hľadiska je to práca s historickými materiálmi a prehlbovanie si zručností s nimi, kritické myslenie, vyhodnocovanie získaných informácií, sprostredkovanie ich verejnosti zaujímavou formou,...

ODBORNÝ GARANT

DONÓRI

MEDIÁLNY
PARTNER

Čo nám pomáhalo?

- Workshop s Lacom Oravcom – **workshop Spýtaj sa vašich '89** (Laco Oravec, Matej Sotník , Adam Straka o filme Barbory Berezňákovvej) – beseda pred filmom o stave pred rokom 1989 v Československu, film, beseda o filme – film Spýtaj sa vašich a beseda na tému november '89 bola vysoko aktuálna, keďže sme práve oslavovali 30. výročie nežnej revolúcie a žiakom doplnila chýbajúce informácie o období pred novembrom '89
- **workshop Post Bellum - 17. november** – keďže niektorí žiaci si vybrali aj osobnosti 17. novembra v Banskej Bystrici, bolo to veľmi podnetné pre nich, aj pre ostatných žiakov.
- **Spolupráca s Múzeom SNP – projekt Učíme sa v múzeu** – každý druhý týždeň žiaci absolvujú interaktívne vyučovanie v priestoroch vzdelávacieho centra Múzea SNP, resp. priamo v expozícii Múzea SNP – žiaci sa v Múzeu SNP stretávajú priamo s artefaktami, dokumentami, historickými prameňmi, ktoré môžu využiť pri svojej práci a výskume. Taktiež sa stretnú s historikmi, odborníkmi, s ktorými môžu konzultovať svoju tému.

- **Beseda s pánom Ambrózom Bánasom** – emigroval z Československa v roku 1948 – beseda organizovaná žiačkou 9.C – žiaci vypracúvajú správy, dojmy z besedy (textové, obrazové,...) – veľmi prínosná beseda, v ktorej si žiaci mohli vyskúšať kladenie otázok a spoluprácu s respondentom, s ktorým vedú rozhovor. Výstupom z tejto besedy boli úvahy a eseje, obrázky, básne žiakov.
- **Lektorovanie výstavy Heydrichiáda a lidické deti** – 5 žiačok z triedy 9.C sa zapojilo do aktivity v spolupráci s Múzeom SNP v Banskej Bystrici, kde pre žiakov 5. – 9. ročníkov (17 tried) v mesiaci február /marec odlektorovali túto tému a výstavu

3. Učiteľská fáza (február – jún)

- žiaci pripravujú rôzne aktivity hry, kvízy, úlohy, prácu s obrazovým materiálom, prácu s dokumentom,... pre žiakov 5. ročníka
- žiaci 9. ročníka si sami prežívajú zážitok z aktivít, ktoré pripravili pre piatakov (najprv si to vyskúšajú na spolužiakoch v 9. ročníku)

Aktivity:

Prípravy na vstupy medzi piatakov

Tvorba didaktických materiálov

Hľadanie inšpirácií v rôznych metodikách

Vzájomné diskusie a brainstormingy

ODBOBNÝ GARANT

DONORI

10

Príklad jednej aktivity

Máme všetci rovnaký štart? (Krok vpred)

Forma: aktivita vo väčšom priestore (chodba, školský dvor) + diskusia

Celkový čas: 90 minút

Ročník: 9. ročník

Pomôcky: lístočky s jednotlivými úlohami/rolami

Zadanie: Všetci žiaci sa postaví vedľa seba na jednu pomyselnú čiaru. Každý žiak si od učiteľa vytiahne jednu kartičku, na ktorej je jeho rola. Nikomu ju neukazuje, pri aktivite nerozpráva. Žiaci sa vžijú do roly, ktorú majú predstavovať a konajú tak, ako by boli na chvíľu osobou, ktorú dostali na kartičke. Predstaví sa, aké mala tá osoba detstvo. Podľa tejto postavy budú aj odpovedať na otázky zadávané učiteľom.

Učiteľ číta opis rôznych aktivít/činností. Ak si myslia, že sa osoba, ktorú predstavujú môže týchto činností bez väčších ťažkostí zúčastniť, spravia krok vpred. Ak nemôže, zostanú stáť na mieste.

Príklady rolí, ktoré môžete rozdať v skupine (rovnaké roly môže mať aj niekoľko žiakov v skupine)

- Mladý muž na invalidnom vozíčku, o ktorého je potrebné starať sa
- 14-ročný Róm vyrastajúci v detskom domove
- 17-ročná dcéra, ktorej otec je závislý od alkoholu
- 22-ročný homosexuál
- Nelegálny somálsky utečenec
- 17-ročná dcéra úspešného majiteľa výroby hračiek
- 25-ročná nezamestnaná rozvedená matka dvoch detí
- 21-ročný muž nedávno prepustený z väzenia
- 16-ročný syn českého veľvyslancu na Slovensku
- staršia pani židovského pôvodu
- modelka pôvodom z Afriky
- bezdomovec, ktorý prišiel do Bratislavy z Oravy, aby tu pracoval
- majiteľ úspešnej firmy, ktorej akcie prudko stúpajú
- dcéra riaditeľa banky študujúca ekonómiu na univerzite

Príklady aktivít, ktoré postupne žiakom prečítate:

- Máš slušné bývanie, o ktoré sa nebojíš, že prídeš
- Tvoj jazyk, náboženstvo a kultúra sú v zemi, v ktorej žiješ rešpektované
- Máš bezstrastný život a pred sebou peknú budúcnosť
- Nebojíš sa, že budeš obťažovaný na ulici

- Môžeš sa pohybovať vonku bez strachu, že budeš kontrolovaný/á políciou
- Môžeš študovať a potom robiť prácu, ktorú si vyberieš
- Môžeš si kúpiť aspoň raz za štvrt'rok nové oblečenie
- Máš pravidelný prístup na internet
- Môžeš si adoptovať deti
- Necítiš diskrimináciu kvôli svojmu pôvodu
- Môžeš ísť aspoň raz za mesiac do kina, alebo do klubu
- Môžete si aspoň raz do roka dopriať dovolenku
- ...

Diskusia:

- Ako ste sa cítili v danej role?
- Ako ste sa cítili, keď ste nemohli urobiť krok vpred?
- Kedy si tí, čo napredovali uvedomili, že niektorí zaostávajú?
- Čo vírilo v hlave tým, ktorí nepostupovali?
- Stratili ste motiváciu?
- Vedeli ste odhadnúť, kto hrá akú rolu?
- Čo by ste mohli urobiť pre riešenie nerovnosti v spoločnosti?
- Čo môže človek ovplyvniť sám a čo už je nad jeho sily?
- Porovnajme modelovú situáciu s realitou?
- Cítite sa niekedy vylúčení?
- Čo sú predsudky a čo diskriminácia? Stretli ste sa s tým niekedy?

Cieľ aktivity: Žiaci sa dokážu vcítiť do roly niekoho iného, prehĺbuje sa u nich empatia. Uvedomia si, že aj v ich spoločnosti, v ich okolí existuje fenomén vyčlenenia a diskriminácie. Skúsenosť z hry rozvíja nie len empatiu, ale aj pochopenie a uvedomenie si nerovných šancí v spoločnosti. Napomáha k pochopeniu možných dôsledkov príslušnosti k určitej sociálnej menšine alebo kultúrnej skupine.

Prínosy: Uvedomenie si situácie a vyvodenie dôsledkov do vlastného správania sa.

Modifikácia aktivity žiakmi 9.C: Žiaci 9.C si po tejto hre vytvorili svoj formát, ktorý umiestnili do obdobia 2. svetovej vojny a Slovenského štátu. Roly, ktoré vybrali vychádzali z danej doby a situácie, ktoré mali riešiť tiež súviseli s istotami a možnosťami. Prebehol tu silný proces uvedomenia si predsudkov a diskriminácie, ktoré sú v spoločnosti, či už v súčasnosti, alebo v minulosti.

Čo nám pomáhalo?

Martin M. Šimečka, Martin Posch, Michal Bohuš – **Všetko malo byť inak**, Slovensko po roku 1945. Sokratov inštitút, 2019.

Robert Čapek – **Moderní didaktika**. Grada, 2015.

Zuzana Saboová, Rado Sloboda, Tina Gažovičová, Ondrej Gažovič – **Školy za demokraciu**. Centrum komunitného organizovania, 2018.

Komu patrí Zem – Metodická príručka globálneho vzdelávania pre učiteľov. Živica, 2019.

Dušan Ondrušek, Dana Potočková, Juraj Hipš – **Výchova k tolerancii hrou**.

Zuzana Saboová, Rado Sloboda – **Ľudskoprávna čítanka**. Centrum komunitného organizovania, 2018.

Zuzana Saboová – **Angažovaná čítanka**. Centrum komunitného organizovania, 2018.

Workshop **Holokaust (ne)bol** pre učiteľov – metodická príručka, v ktorej sú dobré návody na interaktívne vyučovacie hodiny

Workshop **Visible thinking** v EDUPoint Živica Zvolen, lektorka Katarína Petrisková – iné spôsoby výučby dejepisu

